

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.11

ПРАВОКОНКРЕТИЗАЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

М. Горбань

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
e-mail: maryanahorban@gmail.com*

У статті аналізуються основні підходи до розуміння поняття правоконкретизації, визначається об'єкт та предмет правоконкретизуючої діяльності, виявляється співвідношення правоконкретизації з суміжними поняттями.

Ключові слова: правозастосування; правоконкретизація.

У ході інтеграційних процесів, що притаманні сучасному етапу розвитку європейських правових систем, зростає витребуваність нормативно-правової уніфікації, яка має забезпечувати ефективність правового регулювання. Поряд з цим, уніфіковані нормативно-правові приписи часто мають досить загальний, абстрактний характер та потребують конкретизації. В юридичній літературі проблемні аспекти конкретизації висвітлені у працях О.К. Безіної, М.О. Власенка, М.М. Вовленка, Ю.О. Гаврилової, М.Ш. Гамідова, М.В. Залоїла, А.К. Кац, В.В. Лазарева, О.Ф. Ноздрачьова, П.М. Рабіновича, А.Ф. Черданцева, Г.Г. Шмельової, проте і донині дискусійним залишається визначення поняття «правоконкретизація». Зазначимо, що для позначення цього явища часто використовують різні терміни: «конкретизація права», «конкретизація законодавства», «юридична конкретизація», «конкретизація норм права», і така термінологічна неузгодженість нерідко може траплятися навіть у межах одного наукового дослідження.

Зазначимо, що «конкретизація» – слово іншомовного походження, яке увійшло у широкий вжиток не лише на побутовому рівні, а й використовується у різних науках, таких як логіка, соціологія, методологія, філософія та право, зокрема.

Іменник «конкретизація» (фр. concretization) означає вираження в точній, конкретній формі, уточнення чого-небудь, приведення конкретного прикладу, та є етимологічно утвореним від прикметника «конкретний» (лат. concretus – твердий, густий), що характеризує предмет чи явище як реально існуюче, чітко позначене, визначене на відміну від абстрактного [17, с. 315]. В українській мові «конкретний» тлумачиться як реальний, такий, що сприймається чуттями та виражає цілком точні, предметно виражені поняття [23, с. 454].

Конкретизацією називають також і загальнонауковий метод дослідження предметів у всій їх різнобічності, якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення, завдяки якому досліджують стан предметів у зв'язку з певними умовами їх існування та історичного розвитку [5, с. 62].

Потрібно зазначити, що термінологічна неузгодженість щодо поняття «правоконкретизація» зумовлена, серед іншого, відсутністю єдності у розумінні того, що є об'єктом, а що – предметом конкретизації в праві. Незрозуміле визначення

предмета призводить, своєю чергою, до розмитості, невизначеності досліджень у відповідній науковій галузі.

Так, В.М. Карташов вважає об'єктом конкретизації правові акти (наприклад, індивідуальні правові договори, нормативні, правозастосовчі і т.п.), на які спрямована правоконкретизуюча діяльність [15, с. 73]. Своєю чергою В.М. Баранов та В.В. Лазарев за об'єкт конкретизації беруть природне право, стверджуючи, що його зведення до закону і є конкретизацією [2, с. 16]. Водночас, А.В. Поляков вказує на те, що право виникає не в момент створення закону, а після його соціального розуміння, оцінки та реалізації через поведінкові акти, тобто акти реалізації прав та обов'язків, а його онтологічний зміст міститься не в дефініціях нормативно-правових актів, а в наявних правах та обов'язках, що належать членам суспільства та реально визначають їх поведінку [21, с. 113–114].

Зокрема, М.Ш. Гамідов визначає об'єктом конкретизації норму права, а предметом – окрему ознаку чи елемент її структури [11, с. 14]. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що коли йдеться про конкретизацію норм права, то мається на увазі техніко-юридична корекція (уточнення) їх змісту (розширення чи звуження його), а не форми [25, с. 16; 11, с. 15].

Розуміючи під об'єктом конкретизації нормативно-правові приписи, відображені у різноманітних джерелах права, її предметом доцільно вважати уточнення змісту норми права, перевід його від абстрактного до конкретного. Саме тому науковці так часто досліджують конкретизацію норм та принципів права, нормативно-правових приписів, оціночних понять, абстрактних та казуальних положень, законів, міжнародних договорів тощо.

Перш ніж дати загальнотеоретичну характеристику правоконкретизації необхідно, насамперед, проаналізувати підходи до визначення цього поняття, що використовуються у правовій науці.

Уперше конкретизацію, яка органічно використовувалася в юридичній практиці як інтуїтивно зрозуміле явище, але не мала наукового пояснення, у своїй науковій праці як самостійний феномен описав М.А. Гредескул. Він вважав, що правоположення абстрактне, відсторонене від дійсності, яку воно тільки символізує, а не представляє, натомість вчинок – конкретний, він і є дійсністю. Саме тому перехід від правоположення до вчинку є переходом абстрактного до конкретного. Відповідно і сутність розумової праці, яка здійснюється для такого переходу, відобразатиметься в конкретизації правоположення [12, с. 85–86, 105].

Незважаючи на те, що вивчають це питання віддавна, в літературі навіть виокремлюють відповідні його етапи: дореволюційний, радянський та пострадянський (сучасний) [14, с. 41, 43, 47], все ж на сьогодні практично відсутні наукові праці, які би відображали комплексні теоретичні дослідження у цій сфері. Науковці часто зупиняються на аналізі лише певних аспектів, складових цього юридичного явища, забуваючи про необхідність системного вивчення, з'ясування правової природи, визначення поняття, встановлення ознак, видів та форм конкретизації тощо. Переважно досліджуване поняття розглядають у зв'язку з певною стадією правового регулювання і, як наслідок, більшість вчених говорить про конкретизацію в контексті право- та законотворчої, правозастосовчої та правотлумачаної діяльності, не досліджуючи її як самостійне явище.

Як правотворчий процес в контексті розвитку законодавства та подолання у ньому прогалін, конкретизацію розглядав О.Ф. Ноздрачов [18, с. 73–75]. Схожу думку висловлює і С.В. Полєніна, вважаючи конкретизацію методом законотворчості, який часто має багатоступеневий характер та розширює або частково

звужує зміст норми, не змінюючи її саму [20, с. 38, 41–42]. Своєю чергою М.М. Вопленко у своїй науковій праці ширше підходив до розуміння конкретизації і визначав її як родове поняття, що є результатом правотворчого чи правозастосовчого процесу, в якому виражаються максимальна визначеність та повнота змісту правових норм [7, с. 25]. Врешті-решт, сучасні науковці визнають, що термін «конкретизація» вживається для позначення різноманітних видів спеціально-юридичної діяльності не лише в сферах правотворчості та правозастосування, а й тлумачення права [10, с. 40]. Зокрема М.Ш. Гамідов вважає, що конкретизація здійснює коригуючий вплив на зміст та реалізацію норм права та визначає її як техніко-юридичний метод уточнення вихідного змісту норми права, що реалізується уповноваженим суб'єктом шляхом правотворчого, правозастосовчого або інтерпретаційного розширення (чи звуження) об'єму окремих ознак чи елементів структури для досягнення їх визначеності, яка забезпечує об'єктивну відповідність цілей та результатів правореалізації, а також обмежує дискреційність поведінки адресатів [11, с. 3, 10].

Як у свій час зазначав О.Ф. Черданцев, конкретизація норм права є одним з важливих розумових актів, що сприяють розкриттю змісту норми права [9, с. 35], адже поняття конкретизації права має розглядатися як процес розгортання змісту наших знань про норму права, як прийом осмислення матеріалу, що полягає в поясненні загальних правил та положень прикладами, ілюстраціями [10, с. 41–42].

Водночас П.О. Недбайло, вказував на те, що конкретизація правових норм завжди і у всіх випадках проводиться у зв'язку з реальними юридично значущими фактами їх застосування, оскільки норма фіксує лише типові і не може охопити всіх особливостей окремого випадку, всіх умов її використання. На його думку, конкретизацією норми є її наближення до умов застосування, з метою зробити правильні висновки для цих фактів життя, встановити можливість її застосування до цих фактів в даних конкретних умовах місця і часу [16, с. 492–493]. Схожої позиції дотримується й О.І. Овчинников, який переконаний в тому, що конкретизація потрібна та відбувається завжди, коли відбувається зіставлення питань «права» і «факту», належного та існуючого, норми і казусу [19, с. 102].

Ймовірно тому науковці пропонують конкретизацію у власному, вузькому значенні трактувати як надану правотворцем можливість наповнити поняття, що використовуються в законі, змістом відповідно до конкретної ситуації [2, с. 21]. Прикладом тут можуть виступати ті випадки, в яких законодавець свідомо відмовляється від повного, всебічного регулювання певних відносин, надаючи суду конкретизувати загальні вимоги закону залежно від обставин, що склались, та практики [3, с. 6]. Це пояснюють тим, що умови, в яких була прийнята та чи інша юридична норма, можуть не повністю відповідати тим умовам, в яких її належить застосовувати. Окрім того, оновлюється і змінюється значення слів, понять та категорій, якими вона наповнена. До того ж, норми тісно взаємодіють між собою, є взаємозумовленими та передбачають застосування в комплексі [14, с. 42].

Саме тому, а також враховуючи значну абстрактність нормативно-правових приписів, про яку вже згадувалось раніше, багато науковців вказують на те, що значення конкретизації полягає в наближенні норми до конкретних життєвих обставин, умов її застосування для того, щоб зробити правильний висновок та встановити можливість чи неможливість використання її в конкретних умовах місця та часу [1, с. 115; 13, с. 110].

Висловлюють також думку про те, що конкретизація є об'єктивною властивістю правового регулювання, яка сприяє переходу від невизначеності юридичного припису до його визначеності, а також невизначеності норми права у

зв'язку із появою юридичного факту до його якості визначеного правового (індивідуального) регулятора [6, с. 59]. М.В. Залоіло так само вважає конкретизацію властивістю правового регулювання та визначає її як особливий, об'єктивно необхідний процес, який зумовлений такими ознаками права як його невизначеність та абстрактність змісту [13, с. 105].

У науковій та практичній діяльності потрібно пам'ятати про те, що конкретизація можлива лише тоді, коли є відношення «загальне – особливе – одиничне», «абстрактне – конкретне». В інших випадках, як наголошено в літературі, конкретизація є методологічно необґрунтованою [22], адже поняття «конкретне» набуває змісту лише у поєднанні (протиставленні) з поняттям «абстрактне» [24, с. 123].

Саме тому Г.Г. Шмельова визначала конкретизацію норм права як об'єктивно зумовлену, спрямовану на підвищення точності правового регулювання, закономірну діяльність державних та інших уповноважених органів з переведення абстрактного змісту юридичних норм на більш конкретний рівень за допомогою операції обмеження понять, результати якої фіксуються в правових актах [26, с. 23].

У техніко-юридичному аспекті роль конкретизації норм права визначається можливостями усунення неясності чи альтернативності норм права, попередження колізій, мінімалізації дискреційних повноважень адресатів норми, оптимізації компетенції державних органів, підвищення рівня самоорганізації права, а в процедурному – вона має своєю ціллю досягнення такої детальності викладу норми права, яка дасть змогу судити про її змістовно граничне або остаточне вичерпання, максимальну логічність та точність викладу [11, с. 11, 17].

Деякі автори вважають, що будь-яку діяльність, спрямовану на забезпечення найбільш визначеного, детального застосування правового припису, можна назвати правоконкретизуючою [4]. Видається, що такий підхід веде до змішування конкретизації з іншими юридичними феноменами, розмежування з якими є необхідним для з'ясування суті досліджуваного явища. В юридичній літературі, присвяченій проблемам конкретизації, говориться про її тісний зв'язок з тлумаченням та інтерпретацією. Проте єдності у питанні співвідношення цих понять немає, як немає її під час розгляду конкретизації та деталізації, уточнення, доповнення, диференціації, зміни тощо.

Як вже було зазначено, в юридичній літературі увагу найчастіше приділяють зіставленню конкретизації та тлумачення (інтерпретації). У своїй науковій праці М.В. Залоіло робить висновок про те, що їх співвідношення та взаємодія проявляється у різних формах та залежить від виду конкретизації, від того на якій стадії правового регулювання вона здійснюється, а також узагальнює наявні в літературі підходи [13, с. 107–109], виділяючи такі з них: тлумачення ототожнюється з конкретизацією юридичних норм (А.С. Піголкін); конкретизація поглинається тлумаченням (О.Ф. Черданцев); тлумачення поглинається конкретизацією і розглядається як її форма (А.С. Піголкін, О.Ф. Ноздрач'ов); конкретизація і тлумачення співвідносяться як ціль і засіб (М.М. Вопленко); право на конкретизацію слідує з права на тлумачення (О.К. Безіна, В.В. Лазар'єв, П.О. Недбайло); тлумачення і конкретизація розглядаються як самостійні поняття, тісно зв'язані між собою (Г.Г. Шмельова).

Поряд з цим, в юридичній літературі під час дослідження конкретизації в багатьох працях згадували такі явища, як уточнення, деталізація, пояснення, доповнення, зміна, виправлення, розвиток, що можуть розглядатися і як засоби, з

допомогою яких досягається необхідна конкретизація правової норми, і як різні етапи самої конкретизації права [8, с. 153].

Так, Ю.О. Гаврилова вважає, що уточнення, деталізація та розвиток є основними ступенями конкретизації [10, с. 46]. Свого часу М.М. Вопленко стверджував, що конкретизація є можливою в ході використання засобів тлумачення, деталізації, уточнення чи розвитку окремих елементів норм [7, с. 25]. Проте, Г.Г. Шмельова вказувала на те, що таке розуміння конкретизації позбавляє її практичного сенсу, нівелює як самостійний, самобутній процес і наголошувала на тому, що при виробленні загального поняття правоконкретизації необхідно передусім керуватися тим, що воно повинно мати самостійне значення поряд з іншими загально-теоретичними поняттями, серед яких згадується тлумачення, доповнення, деталізація права тощо [26, с. 12].

Важливим для розуміння поняття «правоконкретизації» є і підхід, за яким пояснення змісту правового тексту передбачає застосування спеціальних конкретизуючих прийомів у вигляді ілюстрацій, порівняння, нагадування, вторинних висновків, що спричиняють збільшення пояснювальних ознак правових норм і, водночас, до скорочення їх змістовної невизначеності [8, с. 148]. Втім, М.Ш. Гамідов трьома основними прийомами, які використовуються під час конкретизації, вважає зміну, доповнення та виключення, які застосовуються до окремого елемента норми, а не до всієї норми в цілому [11, с. 15].

У зв'язку з такими суперечливими науковими поглядами у даному контексті детального дослідження потребує також і технологія конкретизації, яку В.М. Карташов визначає як систему юридичних дій та операцій компетентних суб'єктів, що пов'язана із уточненням та деталізацією, зниженням рівня загальності та абстрактності юридичних приписів (нормативно-правових, правозастосовчих, правороз'яснювальних та ін.), досягненням їх максимальної визначеності, чіткості та ясності, в ході якої оптимально використовуються необхідні ресурси (інтелектуальні, організаційні, матеріальні, трудові, фінансові, юридичні та ін.), засоби (техніка), прийоми, способи, методи та правила (тактика), процесуальні форми та відповідні види контролю за якістю, ефективністю та законністю винесених правоконкретизаційних рішень та актів [15, с. 70–71].

Щоб не допустити злиття правоконкретизації з іншими юридичними явищами та процесами, забезпечити законність та ефективність її здійснення, важливим та необхідним є також встановлення меж її застосування.

В літературі виокремлюють межі матеріального (фактичного) та юридичного порядку, що переважно є процесуальними, пов'язаними з розподілом влади, компетенцією конкретного органу, вказівкою законодавця [2, с. 31]. Основними при їх визначенні повинні бути логіко-правовий критерій, який допомагає встановити чи запропонована конкретизація завершує запрограмований правотворчим органом розвиток змісту норми права, та предметний, який дає змогу визначити якість конкретизації з позиції об'єму предмета регулювання, його граней. Політичні, соціальні та інші критерії, пропонується вважати факультативними, доповнювальними [6, с. 65, 68].

Також можна говорити про межу об'ємну (екстенсіональну), що визначається сукупністю обсягів понять, в яких виражено зміст норми, що конкретизується, та межу змістовну (інтенсіональну), якою є викладення норми (всіх її елементів) у вигляді наочного, такого, що допускає емпіричну перевірку образу правомірної поведінки і обставин реалізації (застосування) норми [22].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в юридичній літературі відсутнє єдине розуміння правоконкретизації та розмежування з суміжними поняттями. Самостійного дослідження потребує також юридична природа такого явища, як конкретизація.

Список використаної літератури

1. *Андрущакевич Ю.В.* Поняття та риси правозастосовчої конкретизації / Ю.В. Андрущакевич // *Держава і право.* – 2011. – Вип. 53. – С. 110–116.
2. *Баранов В.М.* Конкретизация права: понятие и пределы / В.М. Баранов, В.В. Лазарев // *Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.)* / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 16–33.
3. *Безина А.* Конкретизация права в судебной практике / А. Безина, В. Лазарев // *Советская юстиция.* – 1968. – № 2. – С. 6–7.
4. *Белоносов В.О.* Конкретизация и аналогия в уголовно-процессуальном праве / В.О. Белоносов, Н.А. Громов, Ю.В. Францифоров // *Правоведение.* – 2000. – № 2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=158401>
5. *Білуха М.Т.* Методологія наукових досліджень: підручник / М.Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
6. *Власенко Н.А.* Конкретизация в праве: природа и пути исследования / Н.А. Власенко // *Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.)* / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 57–68.
7. *Вопленко Н.Н.* Официальное толкование норм права / Н.Н. Вопленко. – М. : Изд-во «Юридическая литература», 1976. – 119 с.
8. *Вопленко Н.Н.* Объем толкования и конкретизация правовых норм / Н.Н. Вопленко, Ю.А. Гаврилова // *Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.)* / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 145–162.
9. *Вопросы толкования советского права : учеб. пособие / А.Ф. Черданцев ; отв. за вып. В.М. Семенов.* – Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. – 191 с.
10. *Гаврилова Ю.А.* Конкретизация правовых норм и толкование права по объему / Ю.А. Гаврилова // *Вестник ВолГУ.* – 2007. – Вып. 9. – С. 40–48.
11. *Гамидов М.Ш.* Конкретизация норм права : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / М.Ш. Гамидов. – Н. Новгород, 2010. – 33 с.
12. *Гредескул Н.А.* К учению об осуществлении права. Интеллектуальный процесс, требующийся для осуществления права: социально-юридическое исследование / Н.А. Гредескул. – Харьков, 1900. – 248 с.
13. *Залоило М.В.* Конкретизация и толкование юридических норм: проблемы соотношения и взаимодействия / М.В. Залоило // *Журнал российского права.* – 2010. – № 5. – С. 105–112.
14. *Залоило М.В.* Развитие отечественной юридической мысли о конкретизации в праве / М.В. Залоило // *Журнал российского права.* – 2011. – № 6. – С. 41–49.
15. *Карташов В.Н.* Технология юридической конкретизации (методологический аспект проблемы) / В.Н. Карташов // *Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.)* / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008 – С. 68–80.

16. *Недбайло П.Е.* Применение советских правовых норм / П.Е. Недбайло – М. : Госюриздат, 1960. – 511 с.
17. Новий словник іншомовних слів : близько 40000 сл. і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк ; за ред. Л.І. Шевченко – К. : АРІЙ, 2008. – 672 с.
18. *Ноздрачев А.Ф.* Пределы конкретизации законов и подзаконных актов министерствами и ведомствами Союза ССР (по материалам функциональных министерств и ведомств ССР) / А.Ф. Ноздрачев // Ученые записки ВНИИСЗ. – М., 1968. – Вып. 12. – С. 71–86.
19. *Овчинников А.И.* Неявное правотворчество в процессах конкретизации юридических норм / А.И. Овчинников // Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики: Материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.) / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 100–112.
20. *Поленина С.В.* Конкретизация как метод законотворчества в Российской Федерации / С.В. Поленина // Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.) / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 33–57.
21. *Поляков А.В.* Конкретизация законодательства как средство правовой коммуникации / А.В. Поляков // Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.) / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008. – С. 112–117.
22. *Рабинович П.М.* Конкретизация правовых норм: Общетеоретические работы / П.М. Рабинович, Г.Г. Шмелева // Правоведение. – 1985. – № 6. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=185872>
23. Тлумачний словник української мови : понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філологічних наук, проф. В.С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Харків : Прапор, 2004. – 992 с.
24. *Толстик В.А.* К вопросу о зависимости между степенью конкретизации норм права и иерархией источников права / В.А. Толстик // Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики : материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27–28 сентября 2007 г.) / под ред. проф. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2008 – С. 117–126.
25. *Черданцев А.Ф.* Правовое регулирование и конкретизация права // Применение советского права : сборник статей / А.Ф. Черданцев. – Свердловск, 1974. – С. 15–37.
26. *Шмелева Г.Г.* Конкретизация юридических норм в правовом регулировании / Г.Г. Шмелева. – Львов : «Выща школа», 1988. – 106 с.

ПРАВОНКРЕТИЗАЦИЯ: К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ

М. Горбань

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье анализируются основные подходы к пониманию понятия правоконкретизации, определяется объект и субъект правоконкретизирующей деятельности, устанавливается соотношение правоконкретизации со смежными понятиями.

Ключевые слова: правоприменение; правоконкретизация.

**THE SPECIFICATION OF LAW:
ON THE ISSUE OF CONCEPT DEFINITION**

M. Horban'

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine*

In this article the main approaches to understanding the concept “specification of law” are analyzed, the object and subject of the law specifying activities are defined and the correlation of specification of law and other concepts is determined.

Key words: application of law, specification of law.

*Стаття: надійшла до редакції 11.12.2012
прийнята до друку 14.01.2013*